

СУЧАСНА МОЛОДЬ ТА УКРАЇНОМОВНА СТІЙКІСТЬ

Анотація. Проаналізовано проблеми мовної стійкості сучасної молоді. Визначено чинники підвищення престижності української мови та головні шляхи формування мовної особистості на новітньому етапі розвитку українського суспільства.

Аннотация. Проанализированы проблемы языковой стойкости современной молодежи. Определены факторы повышения престижности украинского языка и главные пути формирования языковой личности на новейшем этапе развития украинского общества.

Annotation. The problems of linguistic firmness of modern youth are analysed in the article. The factors of increasing the of prestige of Ukrainian and the main ways of forming a linguistic personality at the modern stage of the development of Ukrainian society are determined.

Ключові слова: рідна мова, суржик, соціолінгвістичний моніторинг, молодь і держава, мовна стійкість, мовна свідомість, соціальний престиж.

Національна мова повноцінно виконує свою державотворчу функцію лише в тому випадку, коли виступає засобом комунікації широких верств населення країни. Дуже важливо в цьому зв'язку подолати соціальну неповноту функціонування української мови. Зараз в Україні Конституція гарантує поширення функціонування української мови. Узагалі набуває позитивних рис увесь процес навчання молодого покоління. Розроблено Програму "Освіта: XXI сторіччя", у якій кардинально переглядаються позиції держави щодо розвитку української мовної особистості – людини, що досконало знає мову, вміє користуватися всіма її засобами на різних рівнях, ураховуючи ситуацію спілкування.

У пострадянському мовознавстві дослідження мовної стійкості, її джерел та проблем розпочав відомий український лінгвіст О. Ткаченко. Пізніше цю важливу тему розглядали С. Єрмоленко, А. Погрібний та ін.

Метою роботи є аналіз проблеми мовної стійкості сучасної молоді, визначення головних шляхів формування мовної особистості на новітньому етапі розвитку українського суспільства.

Ще І. Кант наполягав на постійному вдосконаленні системи навчання й виховання підростаючих поколінь, тому що кожна епоха повинна мати відповідну їй систему освіти [1, с. 25]. У той же час, на думку І. Канта, мистецтво виховання повинно "розвивати людську природу так, щоб вона досягла свого призначення" [2, с. 67].

Таким чином, на етнопсихологічному, внутрішньоособистісному рівні кожен має виховати в собі відповідне ставлення до надбав свого народу та виявляти повсякчас за будь-яких ситуацій спілкування україномовну стійкість.

Що таке мовна стійкість? Це мовознавчий чи лінгводидактичний термін, ознака чи якість людини? Стійкий (про людину) – 1. Той, що не піддається сторонньому, переважно негативному впливу. 2. Який виявляє наполегливість, твердість у намірах, поглядах, вчинках, діях та ін.; вірний своїм переконанням; незламний, твердий [3, с. 329].

Мовна стійкість – це, на думку автора, якість, намір, психологічний орієнтир індивіда непохитно користуватися у щоденному спілкуванні певною мовою, мовними засобами, які є для людини природовідповідними та близькими з погляду її виховання та освіти. Зміст словосполучення "україномовна стійкість" виводиться із самої назви – використовувати українську мову повсякчас, незважаючи на мовлення співрозмовника.

За словами Ткаченка О. Б., мовну стійкість живлять чотири головних джерела, що становлять доконечні умови його національного спілкування: національна традиція (вона ж історична пам'ять); національна свідомість та солідарність, що мають становити взаємопов'язану нерозривну пару; національна культура, духовна й матеріальна; національний світ і співробітництво з іншими народами, що живуть на території відповідного народу [4, с. 4].

На сьогодні мовна стійкість має ширшу конотацію. Основу її визначають зростання авторитету української мови, усвідомлення внутрішньої потреби спілкуватися й пізнання світу засобами рідної мови, заперечення мовного відступництва в будь-яких його проявах, прагнення позбутися монополії суржику, турбота про високу культуру спілкування.

Необхідно проаналізувати проблеми формування мовної стійкості сучасної молоді. Тривалий час український народ був позбавлений національної традиції, тому дієвість цього джерела мовної стійкості була неможливою.

Сьогодні молоде покоління має змогу вивчати мовотворчість репресованих, заборонених, емігрованих і забутих письменників, політиків, вчених, діячів культури й релігії, таким чином, розширюючи свій світогляд і збагачуючи словниковий запас. Проте проблеми все ж таки існують, хоч і мають інший характер: у світі нових інформаційних технологій знижується мотивація необхідності читання художньої літератури; книгарні заповнені російськими книжками, і є підстави стверджувати, що культурний простір без перешкод захоплює російський бізнес.

Чи правильно розуміється саме поняття *рідна мова* сучасною молоддю? Науково-дослідний інститут

державної мови і мовних орієнтирів у всіх регіонах України [5, с. 3]. За результатами опитування зроблено невтішний висновок: переважна більшість респондентів серед старшокласників і студентів (80 – 95 %) вважають українську мову своєю рідною, проте лише 23 % – мовою офіційного спілкування. Отже, проблема мовного, а звідси й національного, відступництва є актуальною для України й сьогодні.

Як зазначає Єрмоленко С. Я., "закономірно, що рідна мова зі сфери почувань, емоційного світу окремої людини виводиться у сферу соціальних понять і соціальних оцінок. У зв'язку з цим з'являється поняття соціального престижу мови" [6, с. 48], а отже, бажання нею спілкуватися у всіх сферах діяльності й мовної комунікації.

Як доводить Ткаченко О. Б., "привабливість тієї чи іншої мови залежить, передусім, від привабливості тієї культури, яку вона презентує. Саме це робить мову гарною, престижною, а то й "модною" [7, с. 107].

Засвоєння національної культури без знання української мови неможливе, тому духовно-культурний розвиток сучасної української нації зобов'язує державу дбати про розвиток української мови. Сьогодні українська мова активно розвивається: українською виходять наукові видання, пишуться публіцистичні статті, випускається високоякісна художня література, лунають мелодійні українські пісні; лине вона з радіоприймачів, з екранів телевізорів.

Перехід на українську мову спілкування у повсякденному житті не може бути примусовим – це має бути особисте рішення окремого громадянина, глибоко усвідомлене ним самим. На жаль, непокоїть той факт, що спілкування українською мовою відбувається в основному з батьками, родичами, у процесі навчання – з викладачами, але в стосунках з ровесниками сучасна молодь спілкується переважно російською мовою та суржиком.

Зараз система державної освіти й виховання як у середніх навчальних загальноосвітніх закладах, так і у вищій школі створює всі умови для найповнішого урахування природних задатків людини, формування національного складу психіки, способу мислення тощо, тобто йдеться про систематичне і цілеспрямоване виховання національної свідомості й самосвідомості.

Можна відверто сказати, що сьогодні навчання мови у вищій школі спирається на нову філософію освіти й виховання, на нові моделі навчання мови, які орієнтовані на розвиток мовної особистості студента, на формування національного типу індивіда, що відзначається українськомовною стійкістю за будь-яких умов спілкування.

За даними соціологічного опитування, найкраще українською мовою молодь сприймає фольклор (29 % опитаних), рок-музику (27 %), поп-музику (23 %), класичне мистецтво (17 %) [5, с. 10]. Незаперечним і вагомим засобом, що впливає на мовну стійкість молодого покоління, є зростання престижу мови, тобто її авторитет у міжнародному та міжнародному спілкуванні. Він залежить від багатьох чинників, домінуючими серед яких є авторитет України у світовому просторі, державний статус мови.

Сучасна молодь усвідомлено визначає чинники підвищення престижності української мови, а відтак і бажання нею говорити, незалежно від комунікативної ситуації (в офіційному й неофіційному спілкуванні). Один із чинників – мова політиків. Представники влади на всіх рівнях повинні досконало володіти українською мовою й дбати про належний її розвиток.

Наступний чинник, який, на думку молоді, є визначальним для зростання авторитету української мови – формування національно свідомої еліти. Як зазначає Ткаченко О. Б., "знання національної традиції, своєї історії сприяє розвитку національної свідомості, основним носієм якої є національна інтелігенція" [4, с. 5–6].

Поширенню функціонування української мови (за результатами опитування) можуть сприяти: зміни у мовному законодавстві (36 % респондентів), проведення наукових конференцій, семінарів, олімпіад (21 %), україномовних вечорів, конкурсів, дискотек (21 %). Усне слово в теле- і радіоефірі чи на сцені має могутню силу впливу на свідомість і сприяє утвердженню авторитету мови [5, с. 15].

Однак дослідження українських соціолінгвістів переконують у тому, що за нинішніх умов молодь, навіть вихована в українських родинах, вступаючи в доросле життя, русифікація через панування в Україні російськомовного інформаційного продукту (в теле- та радіопросторі, у ЗМІ, на ринку періодики, книжковому, освітніх послуг, а найбільшою мірою – в інформаційно-комп'ютерній мережі та Інтернеті).

В Україні показовим результатом мовних взаємовпливів став суржик як ознака поверхових знань української та російської мов. Як показують результати соціолінгвістичного моніторингу, суржиком спілкуються з ровесниками 27 % студентів, російською мовою – 34 %; українською – 38 % [5, с. 17]. Така ситуація пояснюється недостатньою грамотністю й освітою, низькою культурою мовлення, впливом доволишніх мов, повільно зростаючим соціальним престижем української мови, неоднаковим використанням рідної мови в різних частинах України.

Для того, щоб зріс престиж і зміцніли позиції української мови як державної і в Східній Україні, як і в Західній, її носіями має стати якомога більша кількість заможних і освічених молодих людей. Отже, однією з найголовніших засад повноцінного функціонування української мови у молодіжному середовищі має стати забезпечення мовної стійкості й стабільності молоді, виховання в неї мовного обов'язку щодо своєї держави, формування патріотизму, духовної культури, пов'язаних із вибором мови спілкування. "Поки живе мова в устах народу, – до того часу живий і народ" – сказав К. Ушинський. Мова – запорука існування народу. Захищаючи рідну мову, ми захищаємо свій народ, його гідність, його право на існування, право на майбутнє.

Наук. керівн. Архипенко Л. М.

Література: 1. Кант И. Антропология с прагматической точки зрения / И. Кант. Соч. – Т. 6. – М. : Мысль, 1966. – 561 с. 2. Кант И. Трактаты и письма / Кант И. – М. : Мысль, 1980. – 451 с. 3. Новий тлумачний словник української мови в 4 т. / [укл. Яременко В. А., Сліпущко О. М.] . – К. : Аконтіт, 1998. – Т. 4. – 399 с. 4. Ткаченко О. Б. Проблема мовної стійкості та її джерела / О. Б. Ткаченко // Мовознавство. – 1990. – № 4. – С. 3–10. 5. Соціолінгвістичний моніторинг мовою статистики : збірник матеріалів / за ред. Пономаренко А. Ю. – К. : НДІУ, 2006. – С. 15. 6. Мова в системі українознавства / укл. А. Ю. Пономаренко, П. П. Кононенко, С. Я. Єрмоленко та ін. – К. : НДІУ, 2005. – 43 с. 7. Ткаченко О. Б. Українська мова і мовне життя світу / О. Б. Ткаченко. – К. : Спалах, 2004. – 122 с.